

ZUVAND ELİNİN MƏRD OĞLU

ALBABA ZAMAN OĞLUNUN ƏZİZ XATİRƏSİNƏ

Həmzə Vəliməmmədov,
Əməkdar jurnalist

Şaxtali qış səhəri. Gecədən narın-narın qar yağır. Dağlar, dərələrəbəyaz örpəyə bürünüb. Tutlar, qovaqlar başını əyib, söyüdü çılpaq budaqları salxım buz bağlayıb. Hər yanda sakitlikdir.

Nə quşların səsi eşidilir, nə də suların şırıltısı. Şaxta sanki pəncərələrdə yazı yazıb. Bağçalar, bağlar mürgüləyir. Bu sükutu dağlardan əsən həzin sazaqlı külək pozur, qarı sovrub bəndi-bərəni kəsir. Lerikin qışı həmişə belə keçir.

Qapı ehmalca açılır

Gələn nəvəmdir. "Baba, yola çıxmaq vaxtıdır" deyir. Maşına oturubZuvanda üz tuturuq. Məramımız babaların, nənələrin qərrib məzarlarını ziyarət etməkdir. Sərhəd qoşunları dairəsinə müraciət eləyib icazə almışdıq.

Bizi mehribancasına qarşıladılar, çay süfrəsinə dəvət elədilər. Şəxsiyyət vəsiqəmə baxdılar, Təlbəyəğdə doğulduğumu bilib qapıları açıb içəri buraxdılar."Qara zəmi"yə çatanda bizi müşayət edən əsgər soruşdu.

- **Baba, belə cənnət məkandan niyə köçmüşsünüz?**

- **Köçməmişik bala, güclə ata-baba yurdundan ayırıblar. Şəhər və kəndlərə səpələnmişik, qohum-qardaşdan uzaq düşmüşük.**

Təpəni keçib aşağı enirik. Bu da qədim məzarlıq. Ucu-bucağı görünür.

Burda babam, nənəm, qardaşlarım, bacım uyuyur. Heç birinin üzünü görməmişəm. Qəbirstanlıqda iki məzarı tanıyıram. Biri Zəkulla qağanın bacısı Arəstənin, o biri ilk övladı Xanımın. Yatalağdan öldülər. Arəstənin qəbrinin baş daşına əlimi qoyub "Fatihe" surəsini söyləyirəm. Mənim göz yaşlarım nəvəmi narahat eləyir. Qolumdan yapışıb qaldırır. Qədimi düzəldib kəndə tərəf gedirəm.

Evlərin divarları qalıb. Doğulduğum ata ocağındakı ərək ağacına söykənirəm.

Həmyaşadımdır, mən bu etibarsız dünyaya gələn gün atam əkib, əlinin yeganə yadigarıdır. 82 ildə cilovsuz küləklərə, istiyə, soyuğa dözüb.

Kəndimizin ağsaqqalları, ağbirçəkləri gözlərim önünə gəlir. Ağsaqqallardan İsrail və İsmayılı, Hətəm və Quşu qardaşlarını, Məşədi Camalı, Əlican vəVəliş əmilərimi, Ağakişini, Zülfüqarı, Həşimi, Canelini, İbrahimi, Maşini, Yəduullanı, Əbdülü yada salıram. Ağbirçəklərdən Sərfini, Zibanı, Ağanisəni, Həmayılı, Telnazı, Xanını, Mixəyi, Gültamamı, Xannənəni, Əslini, Xanım bacını, Xanım nənəni, Ravanisəni, Kubranı, Turanəni xatırlayıram. Əmi dostum Ağanaz Əməş qızının duzlu-məzəli söhbətləri, anam Böyükxanımın bayatıları, Kəklilik xalanın oxşamaları qulaqlarımda səslənir.

***

Kəndimizdə bir neçə tayfa olub. Yadımda qalanlar bunlardır: Mehdi (ulu babam), Almirzəli, Əliabbaslı, İbrahimi, Abidinli, Bədəlli. Hər tayfa ulu əcdadının adını daşıyırdı. Deyilənlərə görə, Almirzəli tayfası adamlarının sayına görə böyük idi. Albaba, Qəribxan (anamın atası), Murtuz, Şaban, Ağababa, Gülbaba bu tayfanın sayılıb-seçilən, eldəobada sözügedən kişiləriymiş.

Albaba Qəribxan babamın əmisi oğlu olub. Haqqında anam-

paltarımı yığışdırdım, atın tərginə mindirdi, yola düşdük. Gün bəntanda kəndə çatdıq. Evimizin qapısında atdan düşdüm. Əmimi çağırırdı, qırmaqla döyməyə başladı. Qonşular Səttar əmini onun əlindən aldılar.

Albaba əmi zəhmli kişiydi

Ancaq ürəyi ipək kimi yumuşaqdı. Bakıya işləməyə getdi. Səttar əmi məni 20-25 yaş böyük sənin atana ərə verdi. Kişinin iki oğlu, qızı, əyalı yatalağdan ölmüşdü. İki ildən sonra sənin dünyaya gəldin. Adını bibin Məryəm qoydu.

Kişinin üzü güldürdü. Ancaq bu uzun çəkmədi. Sorğusuz-sualsız tutub apardılar. Gedəndə mənə bunu deyər bildi: "Qəribxanın qızı, səni Allaha, balamı sənə tapşırıram". O gedən getdi, qayıtmadı.

***

Albaba babamın doğum tarixini dəqiq bilən yoxdu. Nənələrinin, kəndimizin yeganə canlı tarixi Mirzə Heydər oğlunun dediyinə görə, tutulanda 50-55 yaş varmış. O, Zuvand (Lerik), Vərgədüzan (Yardımlı) rayonlarında mərd, sözbütöv, əliaçıq, dağdan ağır kişi kimi tanınmış. At belində kəndbəkənd gəzib ticarətlə məşğul olarmış. Qapısına gələnəri naümüd qaytarmamış. Anam rəhmətlik deyərki ki, müharibənin ilk ili kəndə aclıq düşdü. Albaba əminin köməyi olmasaydı, tayfanın kasıbları əldən gedərdi.

Ötən əsrin otuzuncu illərində Albabanın əmisi qızı Sərfinin (biz ona Zəzi deyərək) əri Əsgər dünyasını dəyişir, övladı Zəkulla yetim qalır. Aradan illər keçir. Albaba Sərfi xala ilə evlənir, qızı Arəstə dünyaya gəlir. Əmisi oğlanları Ağababa və Gülbabaya qoşulub Bakıya köçür, Bülbülə kəndində məskunlaşır, Suraxanı neft mədənlərində işə girir.

Atalar məsələdi deyərək: "Dost min isə azdır, düşmən bir isə çoxdur". Tarixən Zuvandın çayıçı kəndlərinin ağsaqqalları dost olublar, qız verib, qız alıblar, xeyir-şərdə başda oturublar. Əksəriyyəti kasıb olub, mərd olub. Ancaq içərilərində tək-tək naxələflər, sovet dövründə NKVD-yə nökrçilik eləyənlər tapılıb. Belə bişərəflərdən biri Albaba babaya, onun yaxın qohumu Əbülfəz Şaban oğluna qənim kəsilir. Günlərin birindəAlbaba babamın, Əbülfəz dayının cibinə əski əlifba ilə yazılmış məktub qoyulur. Guya onların Ərdəbildə yaşayan qohumları ilə əlaqəsi var. Albaba babanı Bülbülədə, Əbülfəz dayını Təlbəyəğdə həbs eləyirlər.

Zəkulla Davudovun xatirələrindən

1943-cü ildə cəbhədə yaralənib tərxis olundum. Bakıya qayıtdım, Bülbülədə əmim Hətəmin

dan, oğulluğu Zəkulladan eşitdiyim xatirələr qəlbimdə yatıb qalıb, hərdən yadıma düşür. Məni dünyaya gətirən xanıma atalıq etdiyinə görə ruhuna dualar oxuyuram.

Anamın mənə söhbətindən

10-12 yaşım olardı, nənəm öldü. Dədəm Xocabulağdan (Ərdəbil yaxınlığında kənd) anamın dayısı qızı Xanımla evləndi. Xırdaxanı bacım dünyaya gəldi. Bir gün kişi səfərə çıxdı. Aradan aylar ötdü, gəlmədi. Nənəliyim 2-3 il gözlədi. Qardaşı gəldi, bizi Xocabulağa aparmaq istədi.Əmim razı olmadı. Söhbət uzun çəkdi, ağsaqqallar məsələyə qarışdılar. Mən əmimin yanında qaldım, Xırdaxanı dayısı apardı. Əmim qışda qoyun-quzunu Yardımlının Honuba kəndinə apardı. Məni orda dostunun oğluna ərə verdi. Şura hökuməti gələndə ara qarışdı, ərimin əmiləri (onlara "güdələr" deyirdilər) hökumətə qarşı çıxdılar, dağlara çəkildilər. Ərim əmilərinə gizlicə yemək aparanda güllə ilə vurub öldürdülər. Kimsəsiz qalıb gecə-gündüz ağladım, bir gözümün işığını itirdim.

Günlərin birində həyətdə atlı göründü. Qaynanam çıxıb qarşıladı. Aalarında söhbət xeyli çəkdi. Qonaq qapını açıb içəri girəndə tanıdım. Albaba əmiydi. Boynumu qucaqlayıb ağıladı, əmimin adını çəkib söydü. Dedi ki, səni aparmağa gəlmişəm. Qonum-qonşular yığılışdılar. Ərimin bibiləri əlləri qoynunda göz yaş axırdılar. Qaynanamdan, kəndin ağsaqqallarından icazə aldı. Pal-

evinə getdim.Arvadı Turanə cəhrədə yun əyirirdi. Başını qaldırıb "Zəkulla gəldi" deyər boynumu qucaqladı. Xeyli söhbət elədik. Elə həmin gün anamı axtarıb tapdım. Göz yaşlarını saxlaya bilmədi, "Albabanı tutdular. Dəniz vəğzalında gəmidə saxlayırlar" dedi. Əsgər paltarını soyunmamış gedib görüş aldım. Müharibədən sağ-salamat qayıtmağıma sevindi. Dedi ki, bizi sabah Krasnovodska etap edəcəklər. Evə qayıtdım, azuqəylə dolu bağlama hazırladıq. Ertəsi gün səhər vəğzala gəldim. Xəbər verdilər ki, kişini gecə yola salıblar. Peşiman evə qayıtdım. Bu nisgili neçə illərdir ürəyimdə gəzdiriməm.

Mən bu hekayəti 30 il öncə dinləmişdim. Onda Zəkulla qağa gözlərinin nurunu, ayaqlarının heyini itirib yatağa düşmüşdü. Bu bizim son görüşümüz oldu, bir ildən sonra haqqa qovuşdu.

***

Albaba baba böyükbir tayfanın cəfakeş ağsaqqalı kimi ürəklərdə özünə heykəl ucaldıb. Nənələri, nəticələri, kötükçələri Lerikdən Biləsuvaradək, Biləsuvarın Bakıyadək məskən salıblar. Yaşadıqları şəhər və kəndlərdən xoş soraqlarını eşidəndə ürəyim dağa dönür. 77 ildir adı hörmətlə çəkilir, ruhuna dualar oxunur və oxunacaq.

Deyərlər

səs ölmür, hava boşluğunda yaşayır. Dünyadan köçən Albaba Zaman oğlunun, Ruhulla Vəliməmməd oğlunun, Əbülfəz Şaban oğlunun, onların simasında repressiya qurbanlarının ayaq izlərinin dağlarda, səslərinin Təlbəyəğ saf havasında qaldığına mən də inanıram.

Qeyri-ixtiyari nəfəsimi qısıb dinləyirəm. Elə bil anaların naləsini, uşaqların hıçqırtısını eşidirəm. Bu ədalətsizliyə dözüb dinməyən yalnız dağlardır.Dünyagörmüş müdrik qocalar kimi laldinməz dayanıb.

Uşaqlıqda ayaqyalın gəzdiyim yemlikli gədiklərə, Sahal dağına, xınalı dağlara əlvida dedim. Suyu qurumuş Sarıbulağa, ağacları doğranmış Qalinağaqlığa, kəklilikləri güllə səmindən uçub getmiş qayalara əlvida dedim. 70 il öncə piyada getdiyim daş yola, mərci əkilən "Qara zəmi"yə əlvida dedim.

Qəlbimdə qərrib məzarlarda yatan əzizlərimin xatirəsi, əl çantamda həyətimizdən götürdüyüm bir ovuc torpaq, dilimdə şair İbrahim Təlbəyəğlinin bu misraları:

Oğlun-qızın uzaqlara səpilib,
Daş oluban qərrib yerdə "əkilib".
Sinə üstən tikanlı tel çəkilib
Doğma da doğmanı belə qarşılar?